

P.

Romsdals Amt.

Underdanigst Beretning

om Amtets oeconomiske Tilstand for Femaarsperioden 1846—1850.

Idet jeg underdanigst vedlægger de naadigst foreskrevne Indberetninger og Tabeller fra Byfogderne, Fogderne og Corenskriverne i dette Amtsdistrict i den Stand, jeg har faaet dem, være det mig naadigst tilladt at forudskikke følgende Bemærkninger:

- a. De fleste civile Embedsmænd af de to ovenmeldte Classer ere ansatte i Femaarsperioden og henimod dens Slutning og det samme er Tilfældet med adskillige af Sognepræsterne og med mange af de underordnede Officiauter, Lensmændene. Dette har ikke kunnet blive uden Indflydelse paa Indholdet af Beretningerne, allerhelst da det fra Fortiden synes at have været almindelig antaget, at de civile Vyrigheder ikke behøvede at henvende sig til sidsordnede Embedsmænd og Auctoriteter f. Ex. Soldkasserere og andre for at erholde Oplysninger, som kunde sætte dem istand til at levere Beretningerne i rette Tid og i den foreskrevne Orden eller til at bedømme Handelsens Omfang og andre Forholde i deres Embedskreds.
- b. Følgen heraf er endnu bleven forværret derved, at Under tegnede i Femaarsperioden gjentagende og i længere Tidsrum har været hjemfugt af langvarige og alvorlige Sygdomstilfælde. Til sidst hjemfogtes jeg af et saadant Sygdomstilfælde i October Maaned f. A., som vedvarede uafbrudt til Mai Maaned d. A. og som, uagtet det i det Hele var af mildere Beskaffenhed, dog i betydelig Grad lammede min Arbejdsevne. Imidlertid vilde dette ikke have haft nogen mærkelig Virkning til at forsinke denne Beretning, dersom det havde lykkets mig at faae de specielle Beretninger i betimelig Tid; men dette har saa langt fra været Tilfældet, at en af dem endog ikke indkom før end i October Maaned sidstleden.

Efter disse Data nodes jeg saaledes til underdanigst at anholde om at nærværende Beretnings Indhold og sildige Fremkomst naadigst maa blive bedømt.

A.

For Landdistricternes Bedkommende.

a. Jordbruget.

§ 1.

Ifølge Fogdernes Beretninger er i Femaarsperioden optaget af Nyland:

i Nordmores Fogderi	2037	Maal:	509 ¹ / ₄	Td. Land.
i Romsdals	—	1914	—	478 ¹ / ₂ " —
i Søndmores	—			2388 ³ / ₄ " —

3376¹/₂ Td. Land.

Hvad Søndmøre angaaer, maa jeg være enig i den af Fogden gjorte Bemærkning, som gaaer ud paa, at Opgaven fra en af Lensmændene er uefterrettelig. Ved en besynderlig Feil har nemlig denne Lensmand, der forøvrigt sees at have interesseret sig for Sagen, udbragt 9,940 Qvadrater til 1,988 Tønder Land istedetfor til 25 Tønder Land. Naar dette berigtiges, udkommer for hele Thinglaget det samme Beløb, som ogsaa findes nævnt i Sognepræstens Meddelelse, 66 Tønder Land; og Resultatet bliver, at hele Fogderiets nye Rydningsland bliver 413 $\frac{1}{4}$ Tdr. Land istedetfor de opførte 2,388 $\frac{1}{4}$.

Det nyt optagne Land bliver saaledes efter disse Opgaver for hele Amtet 1,403 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land.

Fogden i Nordmøre derimod anseer Opgaven for at være for lav og Opgaven fra Romsdals Fogderi omfatter ikke Sunds og Vestnes Thinglage, da Fogden derfra ingen Indberetning har modtaget.

Den betydeligste Opdyrkning foregaaer for Tiden i sidstnævnte Thinglag af den circa 6,000 Maal store Vestnes Myr, som i forrige Aar blev kjøbt fra omkringsliggende Gaarde af Viceconsul og Kjøbmand J. Jervell. Allerede i f. A. paa-begyndtes Opdyrkingen og udgjorde denne ved Aarets Slutning 80 Maal. Foruden disse er vistnok ikke i Femaaret noget betydeligt Antal op-ryddet i Vestnes.

I Sunds Thinglag er Opdyrkingen vistnok ogsaa meget ringe.

Ved at sammenholde disse forskjellige Data, bliver jeg af den Mening, at man med temmelig Sikkerhed kan antage den samlede Storrelse af nyryddet Land for at være i det Mindste 1,430 Tønder Land.

Dette Resultat vilde efter mit Skøn være meget glædeligt, dersom det var Tilfældet, at noget Tilstrækkeligt af gammel Ager var udlagt til Eng; men dette er desværre ikke Tilfældet. I hiint ene Thinglag, Drstoug nemlig, sees det rigtignok af Sognepræstens, Provst Krabbes, og Lensmandens i det Væsentlige overeensstemmende Meddelelse, at henved Halvdelen eller 31 Tønder Land er udlagt til Eng; men de øvrige Meddelelser ere langtfra ikke saa glædelige, og jeg veber Ingenlunde at antage som afgjort, at mere end 400 Tdr. Land i det Hele er udlagt til Eng, og endda er der Grund til at betvivle, at de udlagte Stykker have været i behørig Pævd.

Iuübertid kan det da omsider siges, at en Begyndelse i denne Retning er gjort.

Forbedrede Redskaber have i Dvinqvenniet mere og mere fortrængt de ældre, især i Roms-

dals og Nordmøres Fogderier; og Tærskemaskiner til at drives med Haandkraft begynde at blive almindelige.

Dyrkningsmaaden er gaaet noget fremad og Erbskifte begynder at udbrede sig, om end just ikke allesteds paa den rette Maade.

• I det Hele taget kan man sige, at Sand-sen for et rationelt drevet Jordbrug er vakt som Følge af de mangeaarige Bestræbelser af Amtets 2de Landhuusholdningsselskaber og den i 1844 op-rettede Landbrugsskole.

Jeg troer endogsaa at burde erklære, at de Fremstredte, som ere gjorte, overstige, hvad man kunde være tilbøielig til at vente i et District, hvor den betydelige Bedrift, Fiskerierne, i saa høi Grad sysselsætter en stor Deel af Befolkningen.

Det Exempel, som Consul Jervell ved Opdyrkning af Vestnes-Myren har givet, vil vistnok ogsaa fremdeles virke velgjørende og opmun-trende til Jordbrugets Fremme i Districtet.

De af ham anskaffede særdeles hensigtsmæs-sige Redskaber seer man allerede indførte paa flere Gaarde.

Fiskeaffald bliver nu mere og mere alminde-elig benyttet som Gjødningsmiddel i Forbindelse med andre Sorter.

Englandet er noget udvidet, dog mindst i Romsdals Fogderi.

Erdearterne ere fremdeles de samme som for-hen. De almindeligste ere Havre, Vlandkorn, Byg og Potetes. Rugavlen er ikke betydelig, Hvede endmindre.

I enkelte Thinglage, som Ebo, er Rug- og Hvedeaavl aldeles opgivet.

Kornproduktionen har langtfra været til-strækkelig til Behovet. Aarene 1847, 1848 men især 1849 have endog for Jordbruget været uheldige Aar, især maa det sidste noget nær betragtes som et Misværtaar.

For Nordmøres Vedkommende anfører Fogden ogsaa som medvirkende en fortidlig Udsvaen, nemlig førend Tællen har forladt Jorden.

Fogden i Søndmøre antager i sin Beretning, at af fremmed Korn er indkjøbt i Fogderiet i Dvinqvenniet circa 346,000 a 382,000 Tønder. Men Lensmanden i Høro har blot opgivet Beløbet af det kjøbte Korn i hele Femaarsperioden i hans Thinglag til omtrent 20,000 Tønder og, dersom de øvrige 9 Præstegjælde i Fogderiet trængte til ligesaameget, saa vilde i alt Fald kun ud-komme 200,000 Tønder; men Høro Præstegjæld er ikke blot et af de folkerigeste i hele Fogderiet, men tillige det allermeest fortrængende, hvilket

noksom kan sees af de øvrige Lensmænds Indberetninger.

Heraf følger altsaa, at i de Oplysninger, som Fogden har støttet sig til, maa være indløbet Feiltagelser.

Jeg har søgt om Oplysning om Indførselen hos Soldkassererne, men kun faaet saadanne fra Nalesund og Molde, og efter disse skal der i disse Byer være fortoldet Kornvarer til Vælob af henved 100,000 Tønder. Antager man nu, som vel er det højeste, at der desuden er indført ligesaa meget af Kornvarer, som er fortoldet i andre Byer, fornemmelig ved omsællende bergenske Skipper, saa udkommer for begge Fogderier, Søndmøre og Romsdal, tilfammenlagte, en Indførsel af 200,000 Tønder i hele Gemaarsperioden. Men endogsaa dette er efter min Overbeviisning mere, end der virkelig er indført og forbrugt i disse to Fogderier.

Fogden i Romsdal angiver Gjennemsnits-Vælobet i hans Fogderi til en Værdi af 14 a 15,000 Spd. aarlig, hvilket svarer til omtrent 6000 Tønder Korn i Gjennemsnit eller for hele Gemaarsperioden til 30,000 Tønder. Jeg troer, at man tager noksom Hensyn til den større Føltemængde og det ringere Trin, hvorpaa Agerdyrkningen befinder sig i Søndmøre, naar man ansætter Søndmøres Behov til det Tre dobbelte af Romsdals, altsaa 18,000, hvilket for Gemaarsperioden i Søndmøres Fogderi udgjør 90,000 Tønder.

Svab angaaer Nordmøre, da har Misværet

Brug, som drives af Eierne selv.	Matriculskyld.
For Nordmøre 1,766	ikke opgivet
— Romsdal 1,543	2,219 Spd. 64 f
— Søndmøre 1,885	3,420 — 33 =
<u>5,194.</u>	

rammet dette Fogderi i mindre Grad end de øvrige, ligesom Agerdyrkningen staaer paa et høiere Trin, saa at Indførselen der sikkert ikke har været større end i Romsdal.

Heraf udkommer altsaa, at jeg maa antage, at Indførselen til Landdistrictets eget Behov for hele Amtet i Gemaarsperioden ikke har opløbet til mere end 150,000 Tønder aarlig.

Potetesproductionen har i det Hele taget været ringe.

I Begyndelsen af Gemaarsperioden indskrænkedes Dyrkningen af denne Sæbeart, fordi Lørraadnethed og anden Vedærvælse af Sæden havde viist sig; men i de senere Aar synes man at have mærket mindre til hiin Sygdom, og Dyrukningen af Potetes har derfor tiltaget noget, om langt fra ikke til den Grad, hvori denne Sæd tilførn benyttedes.

Liin avles ubetydeligt og kun i Surendal, Stangvig, Sundbalden og Næstet.

Af Humle avles Noget i samtlige Fogderier, Sump kun i Romsdal og høist ubetydelig i Søndmøre. Turnips avles i enkelte Egne af Nordmøre.

Kaalrabier og Gulrødder dyrkes paa flere Steder.

Af Frugttræer opøsttes Gbletræer i Ørstoug, Dale og Sundelven, Besines, Romsdal, Voksø og paa enkelte Gaarde i Nordmøre.

Andre Sorter høre til Undtagelser.

Ferholdet mellem Eiendoms- og Leilændingsgods er af Fogderne opgivet saaledes:

Leilændingsbrug.	Matriculskyld.
402.	ikke opgivet.
187.	966 Spd.
<u>2,083.</u>	<u>3,420 — 80 f.</u>
2,672.	

Transport 313 Brug.

I Romsdal har Sorenstriveren i medfølgende Forklaring angivet, at han ikke kan meddele den forlangte Oplysning.

Imidlertid seer man, at Udskiftning ogsaa der foregaaer, og Fogden har opgivet 2 —

Man har saaledes Visshed for Udskiftning af 315 Brug.

Dette vilde dog, være Noget, dersom Udskiftningerne vare fuldstændige. Men det er, som ogsaa Sorenstriveren i Nordmøre har bemærket, altfor vist, at de allerfleste Udskiftninger kun be-

Det vil heraf, sammenholdt med sidste Gemaarsberetning, sees, at i Søndmøre staaer Ferholdet mellem Leilændingsgods og Selveiendom endnu noget nær paa samme Standpunct, medens der i Nordmøre og Romsdal er skeet ikke ubetydelige Fremskridt til Selveiendom.

Med Hensyn til Udskiftning af Sameie erfares af vedkommende Sorenstriveres Fortegnelser, at der i Perioden er afholdt følgende Antal af Forretninger.

I Nordmøre over	153 Brug.
— Nordre Søndmøre over	69 Brug
— Søndre Søndmøre over	91 —
	<u>160 —</u>
	Lateris 313 Brug.

staae i en Forandring af Teigene uden særskilt Indhægning og uden Husenes Udskytning.

Amtets Landhuusholdningselskab har derfor siden afvigte Aar rettet sin Opmærksomhed paa denne Sag og vil fremdeles ved Præmier søge at bevirke fuldstændig Udskytning, forenet med Indgjerding samt Husenes Udskyttelse.

§ 2.

Fædriften.

Fædriften befunder sig omtrent paa samme Standpunct som i foregaaende Femaarsberetning anført.

Et overdrevent Creaturhold er desværre endnu sædvanligt. Imidlertid har Sausen for det Rigtigere i denne Materie begyndt at vise sig i Districtet og de sidst forløbne uheldige Aaringer have medført, at man af Nødvendighed har indskrænket Creaturholdet.

Det fortjener ogsaa at bemærkes, at man har begyndt at skjænke Engdyrkningen mere Opmærksomhed, og at man nu ikke saa sjelden seer gamle Agerstykker udlagte til Eng; men man paastaar fremdeles, at der gives hundredeaarige Agerstykker, som uden Afbrudelse have været benyttede til Agerland.

Betydelige Quantiteter af Smør, Talg, Ost, Kjød, Fjæst og levende Creature udføres især fra de indre Fjorddistricter til Kjøbstæderne i Amtsdistrictet saavel som til Trondhjem og man har bemærket, at Behandlingsmaaden af Smør og Talg fra Søndmøre er gaaet noget fremad. Det er forøvrigt Sønddalen, som i denne Henseende staaer høiest blandt Amtsdistrictets Thinglage, saavel med Hensyn til Mængden af hvad der produceres som med Hensyn til Qualiteten.

Med Hensyn til Forbedring af Heste-, Dvæg- og Faareracerne er intet mærkeligt Fremskridt gjort, naar undtages hvad der i saa Henseende meldes fra vedkommende Fogder og Lenemænd om Begyndelse til nogen Forbedring af Faareracen i Banelven, Hero, Volsø, Stangvig og Halfe Thinglage.

Angaaende Forholdet mellem England og Agerland har Fogden i Søndmøre forklaret, at Agerlandet forholder sig paa Verne som 8—92, i de indre Districter som 5—95.

Fra Nordmøre og Romsdal mangle Opgaver.

Gjæder affattes mere og mere paa Grund af de Udbyggelser, de gjøre paa unge Træer, og anstattes i Stedet faar. Et udmærket Kjød faaes af de saakaldte Udgangsfaar i Ulsticens Thinglag og flere af Fjorddistricterne i Søndmøre.

I Norddalen og Søndelven har et Interesseselskab indført en Deel Rensdyr, 360 Stkr; men de skulle vanskeligen trives; flere have forsøgt at tye til andre Districter. Climaten anføres som Grund derfor og desuden Forfølgelse af Ulve.

b. Skovdrift

Skovproductionen staaer omtrent paa samme Punct som før. Alene Romsdal og Nordmøre levere Producter til Udlandet. Districtets Lastehandlere have ved at afskjøbe Vonderne Trælast ikke saa meget for Die at gjøre denne Vare til Gjenstand for Speculation ved Udførselen, som at komme til Liquidation eller at faae Balsula hos Skoveierne for Leverance af Varer til disses Fornødenheder. Længderne ere nemlig af de mindste, for hvilke Betalingen i Udlandet er ringe, da man ikke synes at tage Hensyn til Qualiteten.

Denne er imidlertid fortrinlig formedelst Skovenes langsomme Væxt paa den faste Bund.

I Nordmøre findes for Tiden 105 Saugebrug, hvoraf 70 Udskibningsauge.

Til Christiansund og Trondhjem antages fra Nordmøre at være affat aarligen en 5 a 6000 Favne kort Furu- og Birke-Brænde. Dværnes og Ede har Mangel paa Skov; Dværnes maa kjøbe Sommer fra andre Bygder; men Ede har Overflod af Løv.

I Romsdals Fogderi gives for Tiden 5 privilegerede og 19 uprivilegerede Sauge; dog indbefatter Opgaven ikke Bestnes og Bede Thinglage. Der skjæres aarlig 210 Tylvter hugget Sommer, 85 Tylvter Planke, 916 Tylvter Bord, 540 Tylvter Poner.

Furuen afgiver et fortræffeligt Skibbygningsmaterial paa Grund af dens Malmfasthed og det i Melde oprettede Skibsværft har medført en væsentlig Fordeel for Skoveierne ved at skaffe dem Afsetning paa kroget og andet Sommer, som ellers laae og raadnede i Skovene. Birken afgiver en væsentlig Brændsel; paa Verne erstattes den af Løvten. Kul brændes paa enkelte Steder; Tjære ligeledes.

I Søndmøre findes 14 privilegerede og 15 uprivilegerede Sauge; de skjære blot til Eiernes eller Egnens Behov. Skoven er høist ubetydelig; den findes i Dale, Søndelven, Skodje samt for en Deel i Ørsteens Cogn og giver de fornævnte Districter fornødne Bygningsmaterialier, der forøvrigt maa kjøbes fra Romsdal, Nordmøre og for en Deel ogsaa fra Namn.

Districtet er taalelig forsynet med Løv til

Brændsel. Kulbrænding drives til Districtets Behov. Tjære kjøbes fra Nalesund, Bergen og Trondhjem. Denne Vare bringes ogsaa paa Klov over Fjeldene fra Lom til Geranger og Sundelvøns Sogne.

c. Fiskerierne.

De vigtigste Fiskerier ere Baartorst- eller Skreifiskeriet, Scifiskeriet og Sommerfiskeriet. Desuden fiskes i mindre betydelig Grad Dveite, Lange, Lar, Flyndre og Sommertorst ved Havkanten.

a. Baartorstfiskerierne i Nordmøre beretter Fogden i Qvingvannet at have givet et Udbytte af 487,100 Boger (men herved menes raa Fisk, hvis Bøgt udgjør nærvæd det Tre-dobbelte af den tilvirkede Klipfisk).

Værdien ansætter han til . . . 97,420 Ekd.
Rognudbyttet opgives til . . . 9,495 —
Iran- Do. 10,650 —

117,565 —

eller aarligen 23,513 —

Fogden i Søndmøre beregner Udbyttet til 330,000 —

eller aarligen 66,000 —

Fra Romsdal høves ingen Opgave, men jeg antager, at man, uagtet Fiskeriet mislykkedes i 1850, kan i Gjennemsnit sætte Udbyttet af dette Fogderi lige med 16,000 Boger Klipfisk aarlig, hvilket altsaa for 5 Aar giver 80,000 Boger og i Peugeværdi omtrent 55,000 Ekd. Resultatet heraf for hele Amtsdistrictet skulde altsaa være, at Udbyttet af Baartorstfiskeriet kan antages at have udgjort for femaarsperioden 502,565 Ekd. eller 100,513 Ekd. aarlig; men dette Udbytte for Landalmuen er meget mindre end det virkelige har været; thi i de Opgaver fra Lensmændene, som Fogden i Søndmøre har paa-beraabt sig, er ikke behørig taget Hensyn til Iran og Rogn.

b. Sommertorst-, Lange- og Scifiskeriets Udbytte anslaaes af Fogden i Nordmøre til 31,600 Boger eller 12,310 Ekd. I Søndmøre have Sommerfiskerierne været uden Betydning. Fra Romsdal høves ingen Opgave.

c. Udbyttet af Cildfiskeriet beregner Fogden i Nordmøre til 30,000 Tønder = 45,000 Ekd. Fra de 2de andre Fogderier høves ingen Opgaver og denne Art Fiskeri har heller ikke i femaarsperioden været heldig i disse. Imidlertid feiler man dog ikke ved at antage, at

det tilsammen i begge Fogderier har udgjort $\frac{1}{3}$ Deel af hvad der er opført for Nordmøre, altsaa 10,000 Tønder eller aarlig 2,000 —

Derhos maa bemærkes, at disse Opgaver alene omfatte, hvad der er overgaaet i Handel, efterat Districterne selv for det Meste nogenlunde ere blevne forsynede til Huusholdningerne.

d. Larefiskerierne ere mindre betydelige. I Nordmøre anslaaes Udbyttet til 3,725 Boger a $1\frac{1}{8}$ Ekd. = 4,470 Ekd. Ogsaa i Romsdals og Søndmøres Fogderi fiskes ikke ubetydeligt; men nærmere Oplysning derfra savnes.

e. Sommerfiskeri drives i ubetydelig Grad i Dvernæs, Ede, Baago og Sunds samt Hero Thinglage.

Summeren afhændes næsten ubelukkende til Engländerne.

f. Østers findes ogsaa. Hvad Driftsmaaden angaaer, da ere forbedrede Redskaber indførte i Søndmøre, medens Driftsmaaden i Romsdal og Nordmøre er omtrent som forhen.

d. Bergværksdrift

finder ikke Sted i Romsdals og Søndmøres Fogderier og kan siges at være ophørt ogsaa i Nordmøre. Sunddals Chrommalngruber kaste Intet af sig; nye Gruber ere ikke fundne.

Averøens Kobberværk er, efterat være drevet med Tab i flere Aar, aldeles nedlagt.

I Dre Sogn af Simnæs Thinglag skal der imidlertid efter Fogdens Beretning være optaget en Chrommalmanviisning af et Handelshuus i Trondhjem med en Arbeidskraft af 4—8 Mand, men man har endnu ingen Erfaring om, hvorvidt Driften vil lønne sig.

e. Fabrikker.

Efter Fogdernes Opgaver skal i Nordmøre være i Drift 6 Møllebrug foruden nogle mindre betydelige i Dvernæs. Blandt hine 6 kan udhøves et Møllebrug paa Volgen, $\frac{1}{4}$ Mil fra Christiansund, hvis Formaling angives til 4 a 5,000 Tønder Korn og et paa Aure Præstegaard, som siges i Aaret 1848 at have formalet 2386 Tønder.

Et Kalkbrænderi drives paa Gaarden Arnanæs ved Surendalsfjorden; Teglbænderiet paa samme Gaard er nedlagt i 1848. Derhos høves 2de Garverier og 2de Farverier. I Romsdals Fogderi findes der en Deel smaae Møller, Badmølsstamper, en Veenstampe samt et Kalkbrænderi paa Gaarden Ottestad i Bev.

I Søndmøre findes et Bogtrykkeri. Møllebrug og Stamper findes paa flere Gaarde. Brændevinsbrænderier findes ikke i Amtets Landdistrict ligesaa lidt som i Byerne.

Binæringer.

Herom beretter Fogden i Nordmøre, at Huusfliden i Søndistricterne indskrænker sig i Almindelighed til enhver Families Fornødenheder til Vælkledning og Fiskeriernes og Jordens Drift, medens der i Sunddalen forarbejdes en ikke ubetydelig Deel Bødemel og i Surendalen Strie og Lærred. Heraf skal affattes flere tusinde Alen. Fra Sunddal er i Christiansund affat circa 600 Alen Bødemel aarlig. I Ede lægges Bøden paa Bøvning af Bomuldstøier, som ikke skulle staae tilbage for udenlandske. Paa en Gaard i dette Thinglag er Bøvning af Dreiel og Damast forsøgt med Held paa en egen i Bygden forarbejdet Maskinstol.

Districtet skal være forsynet med tilstrækkeligt Antal af buelige Haandværkere af alle Slags.

Lærskemaskiner til at drives med Haandkraft forarbejdes hyppigen.

Skibsbyggeri drives i Stangvigs og Halse Thinglage. I Stangvig er bygget 5 Fartøier, drægtige 700 Tønder, og i Halse 1, drægtigt 300 Tønder.

Noget Skibsværft findes ikke.

De fornødne Baade bygges i ethvert District. Tøndetræer forarbejdes i Stangvigs, Gimnes og Thingvolds Thinglage.

Tangasse tilvirkes i ubetydelig Grad.

Potasse er brændt i Sunddals Thinglag og afhændet circa 30 a 40 Tønder aarlig til Christiansund og Trondhjem.

Kul og Tjære brændes til Districtets Behov. Surendal har dog i de sidste Aar kunnet afhænde flere Læster til Christiansund.

Jagten er ikke af nogen Betydning. Nogle Hensdyr i Sunddalen, Hjorte i Ede ere fældede. Sølhundejagt drives paa Smølen.

I Romsdals Fogderi staaer efter Fogdens Beretning Huusfliden ikke tilbage for noget andet District. Bødemel, Bærken, Lærred, Løpper, Dynevar høre til de Gjenstande, der tilvirkes. Tøier tilvirkes i Romsdals Thinglag ligesaa smukke og solide som de udenlandske af samme Klasse. Noget af Huusflidsproductionen afsættes paa Molde og Romsdals Marked.

Alf Tøndebaand forarbejdes omtrent 25,000 Et. aarlig i Nesset.

Alf Potasse, Kul og Tjære tilvirkes meget.

Alf Fartøier ere ingen byggede i Dvingevannet.

Baadbyggeriet er ubetydeligt.

Jagt paa madnyttigt Vildt er ubetydelig, medens ikke saa faa Røvdyr og Rovfugle fældes.

I Søndmøre, beretter Fogden, strækker Huusfliden sig ikke videre end til Forfærdigelse af de fornødne Klæder og Arbejdsredskaber. Oberne befatte sig for det Meste med at forfærdige Fiskeredskaber, medens de have det fornødne Huusgeraad fra de indre Fjorddistricter.

Skibsbyggeri findes ikke.

Boldens Thinglag forsyner Districtet med Baade. I Femaaret skal være bygget 685 Baade, altsaa mindre end i foregaaende Periode og skal dette grunde sig paa Pengetrang og uheldige Conjuncturer som Følge af lave Fiskepriser og Misvært. Ligeledes er i Bolden bygget 3 smaa Fartøier.

Potasse tilberedes i Dale og Drskoug Thinglage og er derfra affat til Trondhjem, Molde og Nalesund omtrent 5,300 T aarlig a 3 a 3½ Sp. pr. Centner.

Jagt drives ubetydeligt, dog skal Jagtloven af 1845 have bevirket, at man mere har lagt sig derefter.

Hjorn-, Ræv-, Odde- og Kobbestind staae i temmelig høi Priis.

Landhandlernes Antal i Districtet er	
i Nordmøre	8.
i Romsdal	5.
i Søndmøre	25.

tilsammen 38.

Alf Gjæstgivere gives i Nordmøre 7
samt alle tillige Landhandlere.

i Søndmøre 4

I Romsdal er ikke Antallet af Gjæstgivere opgivet af Fogden, men efter de ved Amtet berønde Fortegnelser er der 2de saadanne foruden de ovennævnte Landhandlere.

Alf offentlige Markeder findes kun Romsdals Marked, om hvilket Fogdens Indberetning blandt Andet ubdifer, at han ikke kan anslaae Omsætningen for 1850 høiere end til omtrent 23,000 Sp., hvilket altsaa i det Hele taget stadfæster, hvad den forrige Foged i Districtet har antaget ved at ansætte den til 20 a 25,000 Sp.; men jeg vover underdanigt at henvende Opmærksomheden paa denne Deel af den nuværende Foged Wetlesens Indberetning, fordi den indeholder det første Forsøg, som nogen Embedsmand i Amtsdistrictet har gjort paa at levere en nøgenlunde motiveret Oversigt over de sålige mere indviklede Forholde.

F. Om Amtets Landdistricts Tilstand i Almindelighed.

§ 1.

J moralsk og intellectuel Henseende synes de 20 af Amtsdistrictets 25 Sognepræster, som have bistaæet mig med Oplysninger, at være ret vel tilfredse med Almucens Tænkemaade og Forhold, om de end tildeels udtrykke sig noget ubestemt, men de 5 Sognepræster, som ikke have meddeelt mig nogen Oplysning, ere alle af Romsdals Fogderi, og af Fogdens Indberetning med Vilage erfares det, at Omdømmet om Almuen i dette District ikke er saa ganske fordeelagtigt med Hensyn til Paalidelighed i Ord og Afstale, hvilken Mangel Fogden dog meest tilskriver den med Conjecturerne hidførte Mangel af Eone til at opfylde paatagne Forpligtelser.

Efter den Erfaring, jeg har havt, er jeg vistnok enig med Fogden deri, at man ikke bør betragte hiin Mangel som en almindelig udbredt Characterfeil, men jeg kan derhos ikke undlade at tilføie, at Proformatransactioner og andre saadanne Uregelmæssigheder fornemmelig hidrøre fra Fortiden, da, saadant altsfor meget begunstiges, og derfor saa meget lettere maatte indsnige sig i et District, hvor et heelt Thinglag — Romsdals nemlig — var i Besiddelse af en udvidet Handelsret og desuden formedelst Romsdals Marked var Centrum for Sammenstimlen af alstensk Mennesker fra alle Kanter.

Jeg troer imidlertid, at en Forbedring allerede er indtraadt i Tænkemaaden næsten allevegne i Districtet, og jeg kan ikke tro, at det skulde være fornødent omstændeligere at udvilde saadant.

Imidlertid skal jeg udhøve enkelte Træk:

De faste Almuekolers Antal er forøget med 2.

Flere nye Almuebibliotheker ere oprettede og vedkommende Sognepræster ere enige i, at Bogsamlingerne benyttes med Iver.

Attraaen for at faae sine Sønner optagne paa Landbrugsskolen har gjennem hele Femaarsperioden været stigende, især fra Nordmøres Fogderi.

Allt dette vidner, saavidt jeg skjønner, om, at der hos Almuen maa være en god naturlig Grundvold, som ikke lader det mangle paa Lyft saavel til selv at lære som til at berebe Forædling for den kommende Slægt.

§ 2.

Med Hensyn til den materielle Velstand da ere vistnok næsten alle baade geistlige og civile Vrigheder eenstemmige om at antage, at den maa

være gaaet tilbage formedelst det uheldige Aar 1849 og de, om just ikke saa uheldige saa dog mindre gode 2de foregaaende Aar 1847 og 1848 samt formedelst de mindre heldige og tildeels mislykkede Fiskerier i Romsdal og Søndmøre i 1849 og 1850.

Men forsaavidt Fogderne argumentere til denne Slumnings Rigtighed fra det tiltagende Antal af Udpantningsforretninger og Executioner, maa jeg i Henshold til, hvad alle 3 daværende Fogder saavel som jeg forklarede ved den sidste Femaarsberetning, underdanigst bemærke, at dette Beviis ikke ganske holder Prové; thi deraf kan ikke udledes noget videre, end at der har hersket en Pengemangel; og denne Pengemangel kan ganske naturligt have andre Aarsager end formindsket Velstand.

Fogden i Søndmøre erkjender ogsaa, at han allerede sporer Segn til Forbedring efter det ene gode Aar 1850 og dersom denne Erkjendelse er rigtig, saa bærer den uimodsigelig Vidnesbyrd om, at Tilbagegangen ikke kan have været saa betydelig. Imidlertid er det ingensunde min Mening at benægte, at der er indtraadt en Standning i Stigningen af Velstanden, men i det Hele taget troer jeg ikke, at man kan udtrykke sig stærkere.

Biskop have enkelte Districter, nemlig Surenadal, Romsdals Thinglag, Sundelvsn Sogn og maaskee enkelte andre stiftet adskillig Gjæld og upaatvivelig aftaget i Formue; men et langt større Antal Districter, navnlig Aure, Ede, Halse, Stangvig, Sunddal, Dre Sogn, Bedø, Bolsø, Åkers, Eids og Bolds Thinglag, Parham, Søkelvns Sogn, Ørstens Sogn befinde sig upaatvivelig i det Bæsentlige i den samme gode Forfatning, hvori de befandt sig for 5 Aar tilbage; og jeg troer ikke at Nogen vil paatage sig at benægte, at flere af dem vedvarende er gaaet fremad. Et Beviis for Rigtigheden af denne min Mening troer jeg at finde i den forholdsmæssig til Omstændighederne høist ubetydelige Afgang, som har fundet Sted i Sparebankernes Driftscapitaler saavel i Byerne som paa Landet. Man skulde have troet, at den udvidede Handelsvirksomhed i Christiansund og Nalesund og den forandrede Nerning og Udvidelse af Virksomheden i Molde maatte have trukket betydelige Summer ud af Sparebankerne, men paa disses Status kan saadant ikke skjønnes, og det er at mærke, at alle 3 Byernes Sparebanker, uden at regne Landdistricternes egne, for en væsentlig Deel virke med Capitaler, som tilhøre Indskydere fra Landet.

Hvad der nedenfor nærmere omhandles, sy-

nes heller ikke at udvise nogen Tilbagegang, naar man sammenligner med Fortiden.

§ 3.

Tjenestelønnen har været som følger:

§ Nordmøre:

For en Tjenestekarl 5 a 7 Spd. og Klæder, uden disse 15 a 20 Spd.

For en Tjenestepige 1 Spd. 96 ¢ a 2 Spd. 60 ¢ og Klæder, uden disse 8 a 9 Spd.

Dagløn for en simpel Haandarbejder om Sommeren 16 ¢ og om Vinteren 10 a 12 ¢ med Kosthold til begge Lider.

§ Romsdals Fogderi kan det efter enkelte Lensmænds Indberetninger antages, at Tjenestelønnen omtrent er den samme som i Nordmøre.

§ Søndmøre:

For en Tjenestebreg 12 a 18 Spd. uden Klæder, 6 til 12 Spd. med Klæder.

For en Tjenepige aarlig 5 a 8 Spd. eller 2 a 2½ Spd. uden Klæder.

Daglønnen om Sommeren er 16 til 24 ¢ og Kosten for en voksen Arbejder, og om Vinteren 10 til 18 ¢ med Kosten, og for en Pige om Sommeren 10 til 12 ¢ og om Vinteren 6 til 10 ¢ daglig.

§ 4.

Med Hensyn til Bevæsenet vedlægges underdanigst tabellarike Indberetninger fra Veinspecteurerne. Af disse erfares der, at Amtsdistrictets Hovedveie udgjøre:

i Nordmøre	9½ Mile.
i Romsdal	10¾ —
i Nordre Søndmøre	8¾ Mile
i Søndre Søndmøre	4½ —
	<hr/> 13¾ —

Tilsammen 33½ Mile.

Ved at sammenholde dette med den sidste Femaarsberetning, der udviste 33¾ Mile, vil det saaledes erfares, at Hovedveiens Længde fremdeles er formindsket med ¼ Mill, uagtet der i Periodens Løb er optaget en ny Hovedveistrækning af henved ⅓ Mills Længde ved Gaarden Bestnæs i Romsdals Fogderi ifølge naadigst Resolution af 24de Decbr. 1845. Denne Forkortelse af Hovedveien er opnaaet ved Omlægninger, der væsentlig vare beregnede paa at gjøre Veiene lettere og sikrere.

Fremdeles erfares, at der af Bygdeveie haves i Nordmøre 53¼ Mile.

hvoraf dog endnu staaer

ufuldført 5⅞ —

De med Hjulredskab farbare Bygdeveies Længde er saaledes 48⅞ Mile.

i Romsdal haves Bygdeveie til en Længde af 28¾ Mile.

hvoraf dog endnu staaer

under Arbejde 9⅞ —

Altsaa i farbar Stand for Hjulredskab 19 —

i Nordre Søndmøre 18⅞ Mile.

hvoraf dog er ufuldført 2⅞ —

15½ —

i Søndre Søndmøre 10 —

hvoraf dog endnu ikke er

i farbar Stand for Hjul-

redskab 1 —

9 —

altsaa af Bygdeveie tilsammen i far-

bar Stand for Hjulredskab 91⅞ —

Sammenholdes denne Længde med den

førrige Femaarsberetning, som udviste

en farbar Længde af Bygdeveie, stor 68 —

saar skalde det synes som her i Fem-

aaarsperioden var bragt i farbar Stand

af Bygdeveie 23⅞ —

Men dette kan dog ikke forstaaes ganske saaledes. Ved nemlig at see hen til, at Veinspecteuren i Nordmøre ingen Rideveie har anført og dermed at sammenholde Forklaringen af Veinspecteuren i Søndre Søndmøre, vil man skjønne, at disse Veiofficeranter have anført under samme Kategori som Bygdeveie ethvert Veistykke, der har været anlagt som Ridevei, til fulde 4 Alens Brede, men som i Periodens Løb er bragt i saadan farbar Stand for Hjulredskab og maaskee ogsaa saaledes udvidet, at det efter deres Skjon rettest maatte henføres til Bygdeveie.

Af Rideveie haves:

i Nordmøre i Genhold til det Anførte ingen; —

i Romsdal 2⅞ Mile.

hvoraf endnu staaer under Oparbei-

delse henved 2⅞ —

altsaa i farbar Stand noget over ½ —

Forskjellen i denne Opgave fra

den, som medfulgte sidste Beretning,

kan tildeels hidrøre fra samme Ar-

sag som ovenfor er forklaret for Nord-

møre og Søndre Søndmøre under Byg-

deveiene, men tildeels tillige derved, at

en Rideveistrækning er nedlagt som

Veibestyrrelsen uvedkommende.

i Nordre Søndmøre 5⅞ —

Ogsaa her er en Uoverensstem-

melse med Bilaget ved sidste Femaars-

beretning, men denne kan jeg ikke forklare anderledes, end at Beiinspecteuren maa have sat ud af Betragtning, hvad der endnu ikke er fuldført

i Søndre Søndmøre 2 —
8 $\frac{1}{8}$ —

Det vil altsaa heraf sees, at medens man under 31te Decbr. 1845 havde farbare Bygdeveie 68 Mile og farbare Rideveie 14 $\frac{7}{8}$ Mile er Længden af de farbare Bygdeveie nu forøget til 91 $\frac{1}{8}$ Mile, medens Længden af farbare Rideveie kun er 8 Mile, da den øvrige Længde af disse er omdannet til Bygdeveie. Fremdeles vil det sees, at man i den nærmeste Fremtid kan vente at see denne Veilængde forøget med 18 $\frac{1}{8}$ Mile Bygdeveie og 2 $\frac{3}{8}$ Mile Rideveie.

Naar man nu regner Hovedveiene med, vil man altsaa i den nærmeste Fremtid kunne vente at have Veie, som ere farbare for Hjulredskab til en Længde af 142 $\frac{1}{8}$ Mile.

I Forbindelse med denne Materie bor paa dette Sted erindres, at der i Periodens Løb tildeels ifølge naadigst Bestemmelse er foranstaltet en omhyggeligere Opmaalning af enkelte Hovedveie og de i Løbet af samme faldende Sepsafager i Søndmøres Fogderi; og dette i Forening med en Indberetning fra Fogden i Nordmøre om indbyrdes Uoverensstemmelse i de tilforn antagne Længder mellem Skjdsstifterne, har givet Anledning til, at jeg gjennem hele Gemaarsperioden har anstillet vidtloftige og omhyggelige Undersøgelser over Veilængden i det hele Amtsdistrict, hvorved jeg har lagt til Grund et af Professor Munch udarbejdet Beikart, der er bygget paa den i Aarene 1789 og 1790 foretagne noiagtige Opmaalning af Districtets Sokyster. Ved disse Undersøgelser har det da ogsaa viist sig, at der virkelig var en Deel væsentlige Feil i det forhen Antagne, ligesom og, at en Deel ældre Skjdsstifter vare deels overflødige deels uhensigtsmæssige, hvorfor nogle saadanne ere nedlagte og andre nye oprettede.

Om Resultatet heraf har jeg udfærdiget og foranstaltet trykt 2 Bekjendtgørelser, nemlig 1 for Nordmøres Fogderi og en anden for Romsdal og Søndmøre, af hvilke Bekjendtgørelser Exemplarer ere indsendte til det kongelige Indre-Departement.

Det vil af disse Bekjendtgørelser, sammenholdt med, hvad der gjaldt forhen, sees, at der for Fremtiden vil opnaaes meget betydelige Besparelser i Skjdsudgifter ved Reiser paa de meest befærede Veie, i Særdeleshed mellem Nalesund, Beblungsnæs, Christiansund og Molde samt i Ret-

ningen fra Molde til Trondhjem. Alene i Postveien mellem Molde og Trondhjem er indtraadt en Forkortelse af $\frac{3}{8}$ Mil; man i den almindelige Veie, som reises, er Forkortelsen af større Betydning, efterdi Søveien mellem Vaagbo og Surendalsør ved Opmaalning er befunden at være 1 $\frac{5}{8}$ Mil, medens den tidligere var ansat til 2 Mile.

Forøvrigt har man fortsat med at skaffe Veiene og Brovæsenet større Fasthed og Levnhed samt med at udvide Veienes Bredde, hvor denne var for ringe. Min Formand kunde ikke gjøre saadant til noget Hovedformaal for sin Virksomhed, da det var meest magtpaaliggende at aabne Forbindelser, saavidt muligt, mellem de forskjellige Districter, af hvilken Marsag han, saavidt jeg skjønner, med god Grund overlod til Eftertiden at sørge for den videre Forbedring.

Sine Bestræbelser ville imidlertid endnu medtage lang Tid, men Veiene ere imidlertid nu saa faste, som det efter Færdselens Væffenhed hidtil kan være fornødent, og i det Hele taget maa de erkendes at være letvindte og behagelige at færdes paa.

§ 5.

Landbrugsskolen har efter dens Plan virket med Held og Kraft. Der er i Gemaarsperioden dimmitteret fra samme 28 Elever, for det Meste slette Folk; og alle have, saavidt mig bekjendt, fundet anstændig Væfjæftigelse inden Amtsdistrictet. En sagkyndig Mand, med hvem jeg har talt derom, har forskifret mig, at saavidt man kan domme om Bestræbelserne efter den Virkning, de have havt paa Gaarden selv, staaer Skolegaarden Naak i Henseende til Jordveien ikke tilbage for nogen Landbrugsskole i det østlige Norge, og at den med Hensyn til Hæve- og Plantereskole har et afgjort Fortrin; og er det just en Væbreidelse, man har gjort den nuværende Væfstyrer, at han har tilfidesat egen Fordeel i en utilbørlig Grad i det Niemed, at fremme en planmæssig Drift til Gavn og Veiledning for Eleverne.

§ 6.

Ingen Udvandringer have fundet Sted, med mindre man dertil vil henregne, at en Mand af Handelsklassen har modtaget Engagement paa et Handelshuus i New-York og at en løs og ledig Person fra Søndmøre sees ligeledes af Fogdens Beretning at være reist til Amerika.

Derimod er Districtets egen Folkemængde i Gemaarsperioden forøget og det ikke blot ved

Overskud af Fødseler (cfr. de fleste Sognepræsters Meddelelser) men ogsaa ved Indflytninger fra andre Districter. Navnligen anseer jeg det for rimeligt, at næste Folketælling vil komme til at opvise en Forøgelse af 1000 Sjæle i Kjobstadsbefolkningen; og det er just Forøgelse i den Retning, som Districtet meest trænger til.

§ 7.

Af Brandassuranc-Indretninger er i Femaarsperioden oprettet een i Surendals Præstegjeld i det Væsentlige efter samme Plan som de tidligere oprettede i Bedø og Volsø Præstegjelde. Man har saaledes nu tvende Indretninger af dette Slags.

Af andre Indretninger vides kun een Sparebank at være oprettet i Strandens Præstegjeld, som traadte i Virksomhed den 1ste Januar 1850 og grundlagdes ved Overskudet af det ophævede Bygdemagazin.

Man har saaledes i Landdistrictet ogsaa 3 Sparebanker.

Af Bygdemagaziner ere ingen oprettede, hvoriind bemeldte Strandens Bygdemagazin saavel som ogsaa Bygdemagazinet i Sjørundsfjord ved naadigste Resolutioner ere bevilligede nedlagte.

Om de øvrige i min sidste Femaarsberetning omtalte Bygdemagaziner savner jeg Underretning.

§ 8.

Her gives ikke nogen Fortjeneste for Landalmuen af det Slags, som kan henføres til Landtransporter eller Kjørseler, naar undtages noget ubetydeligt i Romsdal og Surendal; men Antallet af Rejsende er i Periodens Løb fremdeles tiltaget særdeles betydeligt. Om jeg ikke feiler ret meget, saa udgjorde Embedsreiser for 10 Aar tilbage Hovedsummen af Reiser; men dette er nu ikke længere Tilfældet. Districtet synes at være blevet bekjendt i Udlandet, navnlig i Tydskland og Storbritannien og i flere Sommer efter hinanden har her været Rejsende fra hine Lande saavel som ogsaa en enkelt fra Danmark. Rige Englændere opholde sig i Dalsførerne i maanedsviis og forpagte Rettigheden til at drive Laxefiskeri. Ogsaa mindre Formuende f. Ex. Landskabsmalere og af den studerende Classe have været her, de Sidste, som det synes, for at fortsætte deres Studia i landlig Ro. Andre drive Jagt paa Bjørne og andre Rovdyr og atter Andre komme blot for at opholde sig lidt og reise videre.

§ 9.

I Henhold til de fra Sørenskriverne og Fogderne medtagne Tabeller indtages her Hovedsummen af de i Periodens Løb thinglæste og aflyste Svøftelsesbreve og Afhændelser samt over afholdte Executioner og Udpantninger.

	Thinglæste Svøftelsesbreve og Eksteublag.		Aflyste Do.		Afhændede faste Eiendomme.	
Nordmøre	870	133,906 Spd. = 6	407	55,615 Spd. 67 6	653	228,474 Spd. = 6
Romsdal		140,618 — — —	=	58,613 — — —	=	125,473 — — —
Nordre Søndmøre	803	76,012 — 118 =	171	22,872 — 39 =	399 ² / ₃	86,141 — 38 =
Søndre Søndmøre	476	84,347 — 109 ¹ / ₂ =	207	37,384 — 61 =	451	101,358 — 33 =

	Afholdte Executioner.	Afholdte Udpantninger.
Nordmøre	278 for 9,408 Spd. 91 6	= for 9,125 Spd. 6 6.
Romsdal	795 = 22,420 — 108 =	= = 8,822 — 117 =
Søndmøre	664 = 20,108 — 3 =	1760 = 5,474 — 79 ¹ / ₂ =

Hertil er at mærke, at Opgaven over de afholdte Udpantninger i Nordmøre ikke omfatter de i Aaret 1850 afholdte, hvilke Fogden efter

medfølgende Forklaring ikke har kunnet opgive, samt at Opgaven over de afholdte Udpantninger i Romsdal kun omfatter dem for Skatter.

B.

Bekommende Kjøbstæderne Christiansfund, Molde og Malesund.

a. Christiansfund.

§ 1.

Handel og Skibsfart.

Denne Kjøbstads Udfibningsartikler ere fremdeles i det Væsentlige Klipfisk, Torsfisk, Tran, Rogn, Eild og Trælafst.

I Femaarsperioden har Udfibningen directe til Udlandet af disse Artikler været, som følger:

	Klipfisk.	Torsfisk.	Tran.	Rogn.	Eild.
	Bog.	Bog.	Tønder.	Tønder.	Tønder.
i 1846 . . .	229,594 ⁵ / ₆	14,957 ¹ / ₃	3,062 ¹ / ₆	1,846 ³ / ₄	8,318 ¹ / ₂
i 1847 . . .	244,232 ⁷ / ₉	20,600	2,118 ¹ / ₂	1,877 ¹ / ₄	7,451
i 1848 . . .	297,125	17,780	2,420	3,714 ¹ / ₂	6,598 ¹ / ₂
i 1849 . . .	259,353 ⁵ / ₆	19,905 ¹ / ₆	2,254 ¹ / ₄	3,583 ¹ / ₄	8,907 ³ / ₄
i 1850 . . .	251,384 ⁶ / ₆	13,802 ² / ₃	1,378 ¹ / ₂	1,947 ¹ / ₂	4,519

Udfibningen af Trælafst har ikke været betydelig. Priserne paa Markederne have været lave formedelst de korte Længder, saa at den ikke har kunnet give nogen væsentlig Fordeel, uagtet dens fortrinlige Oualitet.

Udforselen af Stedets vigtigste Udforselsartikel stæer næsten udelukkende i spanske Fartøier; dog har man i de sidste Aar affibbet nogle Ladninger Klipfisk til Brasilien og Bestindien og til denne Fart benyttet norske Fartøier.

Forsøvrigt stæer Udforselen og Indforselen for det Meste ved Stedets egne eller norske Fartøier. At de norske Fartøier ikke kunne concurrere med de spanske ved Affibning af Klipfisk til Spanien grunder sig paa den i Spanien indførte Differentialtold.

Paa Grund af denne Concurrence skal Skibsfarten i Christiansfund i Femaarsperioden ikke have været heldig undtagen i Aarene 1846 og 1847. Imidlertid erfares det dog, at Byen har udvidet sin Handelsflaade.

De nye Markeder for Klipfiskten have medført afverlende Fordeel og Tab; dog troer jeg, at Fordelen vil blive overveieende, naar man lærer at indrette sig efter de forskjellige Forholde. paa saadanne hidtil ukjendte Steder og paa Reiserne derhen, og det er i al Fald en hæderlig Bestræbelse af de Handlende i muligste Grad at gjøre sig uafhængig af en Nation, som endnu ikke har tilegnet sig de rette Grundsætninger for Handel, ligesom det vel tør hænde, at disse Bestræbelse ikke turde blive uden Virkning paa de hidtil værende Markeder. Forsøvrigt ere Markederne de

samme som tilforn for foromhandlede Varer. Rognen og Trælafsten sendes til Frankrig; Trælafst og saa i de senere Aar til Spanien. Tranen affibes til Holland, Eilden til Ostlandet, Danmark, Ostsejen samt Irland.

Stedets Samhandel med Landdistrictet har i 1846, 1847 og 1848 været fordeleagtig, men i de to sidste Aar 1849 og 1850 derimod mindre heldig paa Grund af maadelige Aar for Landmændene samt mislige Eild- og Commerfiskerier for Sobonden i Forening med Vanskeligheden af at faae Laan paa faste Eiendomme. Samtlige Omstændigheder have bevirket følelig Pengetrang og foreget Almuens Gjæld til Stedets Handlende.

Bekommende Tabel viser, at Byen har 72 Detailhandlere med 58 Betjente, 13 Høkere, 12 Bærtshuusholdere og Brændeviinshandlere med 2 Betjente, 130 Haandværkere med 97 Evende og Dreng, 32 Skippere samt en Bogtrykker med en Betjent, samt at de Skatteyndendes Antal udgjør 827.

De Skatteyndendes Antal er saaledes foreget med 134 siden 1845; og det sees, at Foregelsen af de Næringsdrivendes Antal nogenlunde staaer i Forhold hertil.

§ 2.

Haandværksdrift.

Haandværksmesternes Antal er foreget til 130 og Antallet af Evende og Dreng til 97.

Stedet har saaledes Overflodighed af Haandværkere og det i ethvert Fag til en Befolkning af halvfjerde tusinde Menneker og adskillige blandt dem ere ret duelige, men med Mængden af dem

skal det være ganske middelmaadigt bevendt. Deres oeconomiske Vilkaar ere ogsaa mislige for en Deel paa Grund af den store Concurrence og mindre Duellighed.

Af Fabrikker nedlagdes i 1846 et Brændeviinsbrænderi, et Pottemageri og et Ølbryggeri.

For Eiden gives 2 Reberbaner, 1 Cæbesyderi og Eysfæstoberi, 2 Lædergarverier samt 2 Ølbryggerier. De 2de Reberbaner samt det ene Garveri drives med god Fordeel. Eidsnævnte afsætter sine Producter rundt om i Landet.

Bergværksdrift finder ikke Sted.

Skibsbyggeri. I Periodens Løb er bygget 10 Fartøier fra $5\frac{1}{2}$ til 213 Commercelæsters Drægtighed, tilsammen 711 $\frac{1}{2}$.

I foregaaende Gemaarsperiode bleve 23 Fartøier byggede, men kun til 781 $\frac{1}{2}$ Commercelæster.

Skibsbyggeriet har saaledes i Gemaarsperioden ikke været ubetydeligt. Stedet har 3 Skibsværfter, der dog ikke stadigen ere i Drift; kun det ene, med hvilket en Kjølhalingssindretning er forenet, har en fast ansat Mester med 3 a 4 Arbejdere.

Skibsbygmester Peter Holm omtales af Byfogden som en practisk dygtig Mand, hvis Arbejder roses for Soliditet, smukt Udseende og hurtig Seilads, forenet med Drægtighed.

§ 3.

Jordbruget.

Af Korn avles noget Havre; af Potetes haves en Deel; Haugevarter dyrkes, men langt fra tilstrækkelig til Forbruget. Enkelte Frugttræer haves, men give kun i enkelte Aar spiselig Frugt.

Paa Opdyrking af England lægges megen Glid; og dette er ogsaa aldeles overeensstemmende med de naturlige Forholde.

Paa Byens Grund fødes 10 Heste, 298 Køer, 20 Faar, 40 Sviin. Der indføres kun ubetydeligt af Mælk, men naturligviis næsten Alt, hvad der behøves af Kjød og Fødevarer, og det Meste heraf kommer fra Sunddalen.

Længden af Stadens med Hjulredskab fremkommelige Veie udgjør omtrent $\frac{3}{8}$ Mil. En fort Strækning af denne Veie er anlagt i Gemaarsperioden paa Indlandet, og paa Kirkelandet benyttede man Anledningen af en Ildbrand til at udvide og forbedre en Gadestrækning.

§ 4.

Om Byens Tilstand i Almindelighed.

Den største Deel af Gemaarsperioden maa i

det Hele taget anses for at være heldig for Christiansunds Handel og Skibsfart, og Velstanden gif derfor kjendelig fremad lige til Aaret 1850, da Virkningerne af de spanske Foldsatser forenede sig med Virkningerne af de mindre heldige Aaringer i Byens Opland, og bevirkede en ligedan Standsning af Etigningen i Byens Velstand, som der ovenfor er forklaret for Landdistrictet, dog, som det synes, i mindre Grad.

Følgerne af denne Forbedring i Velstanden og det stigende Antal af Næringsdrivende har ogsaa været, at Byen uden Forogelse i de enkelte Skatteyderes Udredelser har kunnet iværksætte adskillige Forbedringer. Hertil henhører, foruden hvad allerede ovenfor er omtalt, Anskaffelse af et nyt Taarn med Uhr og en ny Altertavle til Kirken og Udvidelse af Byens Borgerkole, den saakaldte Vernstorffske Stiftelse, som ved Periodens Slutning havde ved Eiden af Bestyreren en anden theologisk Kandidat og en Seminarist som Medlærere samt en kvindelig Lærerinde for Pigebørnene.

Det er imidlertid langtfra, at Behøvet herved er fyldesgjort, og det er mig ogsaa bekjendt, at man endvidere tænker paa at udvide selve Køkalet m. m., som vistnok kan imødeses i den nærmeste Fremtid.

At der ikke kan komme til at mangle Midler dertil, vil skjennes deraf, at der ikke er ret stor Forskiel mellem Christiansund og Molde paa den Deel af Bykatten, der udlignes paa Indkomst og Næring, og der har endnu i Molde ikke været fort nogen Anke over Udredselnes Størrelse.

Fremdeles er der gjort nogen Begyndelse til at bringe Brandvæsenet i bedre Orden, men i Forhold til Behøvet er dette rigtignok saa lidet, at det neppe, da det i det Væsentlige reducerer sig til 4 nye Almindingsbrønde, fortjener Omtale.

Imidlertid beskæftiger man sig fremdeles dermed, og jeg troer at burde haabe, at noget Mere kan udrettes i den kommende Periode.

Tjenestelønnen for en Karl er 20 Eyd. aarlig og 10 a 12 Eyd. for en Pige.

Den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand er 28 a 32 ø. Arbeidsklassen roses som i Almindelighed arbeidsom, tarvelig samt taalelig ordentlig og ædruelig.

Suusfliden er almindelig blandt alle Classer af Indvaanerne.

Bedkommende Tabel viser, at der i Gemaarsperioden er:

thinglæst Gjældsbreve og Skifteudlæg	282	for	183,847	Spd.	58 ⁹ / ₁₀ f.
aflæst Do. Do.	166	=	134,785	—	77 ⁵ / ₆ =
afhændet faste Eiendomme	157	=	106,837	—	102 ³ / ₆ =
afholdt Executionsforretninger	68	=	5,371	—	37 ¹ / ₂ =
Udpantninger	1417	=	2,504	—	52 ¹ / ₂ =

b. Molde.

§ 1.

Om Handelen.

Denne Kjøbstads Virksomhed har, saavidt der spørges om Udførsel været af ringe Betydning i Femaarsperioden. Den hele Udførsel af følgende Varer har aarlig været: 732 Boger Lørst, 49,485 Boger Klipst, 284 Boger saltet og roget Kar, 440 Dunker Anstovis, 5,518 Tønder saltet Silb, 1,598 Tønder Rogn samt 98,000 Potter Tran, hvortil kommer een eller to smaa Ladninger Trælast med noget over 1,000 Kæster.

Altsaa af alle Slags mindre end i foregaaende Periode, hvilket, saavidt angaaer Producterne af de almindelige Fiskerier, har sin naturlige Grund i Stedets Beliggenhed, som medfører, at det paa ingen Maade kan concurrere med den tiltagende Virksomhed i Christiansund og Nalesund, undtagen i al Fald med Hensyn til Sommerfalden, naar denne falder indenfor den ydre Søst, og endda tør det vise sig, at Udførselen deraf for en Deel kommer til at gaae gjennem Christiansund, ligesom det er Tilfældet med Klipst, at en stor Deel og undertiden den største Deel kommer til Udførsling gjennem Christiansund eller Nalesund.

Dette, som er en Følge af de naturlige Forholde, er altsaa Noget, som Stedet maa rette sig efter; og at Stedets Handlende virkelig have skjønnet dette, vil sees af den øvrige Virksomhed, hvorpaa Byen har slaaet ind.

I denne Henseende kan under denne Post paa peges Udførselen af Anstovis, som er en ny Tilvirkningsartikel for dette Sted, hvis Dvalitet meget roses; og roget Kar har ikke heller tilforn været udført i saadanne Quantiteter.

Derimod vidner den directe Indførsel fra Udlandet om en i denne Henseende betydelig udvidet Virksomhed, idet der efter medfølgende Forklaring fra Toldcasfereren af uformalede Kornvarer og Byggryn er indført 36,809 Tønder, altsaa i Gjennemsnit aarlig over 7,000 Tønder, istedetfor Indførselen i den foregaaende Periode af de samme Artikler kun udgjorde 3,653¹/₂ Tønder aarlig; og dertil kommer endda temmelig betydelige Quantiteter af formalede Varer deels fra Udland-

det, deels fra indenrigske Steder, hvorom Intet findes handlet i den foregaaende Femaarsberetning, ventelig fordi det har været for ubetydeligt til at omtales.

At de øvrige Artikler for Indenlandshandel skulde have været noget væsentligt mindre, end tilforn, er der ingen Grund til at antage; thi, om end Afsetningen deraf til Almuerne i selve Romsdals Fogderi kan have været noget mindre, saa er paa den anden Side Consumptionen i selve Molde større, fordi Indvaanernes Antal er forøget, og dertil kommer, efter hvad Byfogden og Fogden i Romsdal melde, at Afsetningen til Gudbrandsdalen især over Romsdals Marked har været i Tiltagende.

Med Hensyn til Omfanget af Byens Handel med Landalmuerne har Byfogden ikke kunnet give nogen nærmere Forklaring og jeg maa saaledes henholde mig til den Gisning, jeg har opstillet i min foregaaende Femaarsberetning, efterdi Samhandelen formedelst den foregede Indførsel af Kornvarer i al Fald ikke kan have været mindre i Pengeværdi.

Bedkommende Tabel viser, at Byen har 16 Detailhandlere med 17 Væjente, 2 Høkere, 2 Markentere, 2 Værtshuusholdere og 1 særskilt Brændeviinshandler.

§ 2.

Om Skibsfarten.

Skibsfarten er fremdeles ikke af Betydning, men har dog udvidet sig, idet den ubetydelige Handelsflaade er bleven forøget med en Skonnert paa noget over 50 Commercelæster, som stadig har været i Fart paa længere Reiser f. Ex. til Adriaterhavet.

Bedkommende Tabel viser, at Byen har 7 Skippere.

§ 3.

Om Haandværksdrift.

Bedkommende Tabel viser, at Byen har 64 Haandværksborgere og 5 Haandværkere uden Vorkerf med 37 Svende og Dreng.

Bed at sammenholde disse Tal med Bilagene

ved sidste Gemaarsberetning vil det erfares, at Antallet er noget formindsket; men efter hvad Byfogden melder, maa det antages, at Antallet er tilstrækkeligt for Stedets Behov. Han forklarer nemlig, at man nu mindre end forhen trænger til at indføre Haandværksarbeider og navnlig Menbiler fra andre Steder. Flere af disse Haandværkere siges ogsaa at være ret duelige Mænd.

§ 4.

Fabrikdrift.

Af Fabrikker havees nu istedetfor det ældre nedlagte Saugbrug et nyt Saugbrug, som drives med 2 særskilte Sauge og en Cirkelsaug. Eigesaa havees en Veenstampe, som er sat i Forbindelse med Saugbruget, og det gamle Mollebrug er sat i en bedre Stand og drives med Kraft og Fordeel. De 2de gamle Reberbaner existere endnu, men ere ufuldkomne og den ene drives ikke med nogen Kraft.

Derimod er et nyt Ølbryggeri i Slutningen af Perioden sat i Drift. Det leverer et godt Product og antages at ville give Fordeel.

Byens eneste Garveri drives efter Byfogdens Forklaring med Fordeel.

Flere Fabrikker eller Indretninger gives ikke. Eigesaa finder ei heller Bergværksdrift Sted.

§ 5.

Skibsbyggeri.

I Aaret 1846 oprettedes et Skibsværft, som siden har været i stadig Drift. Paa samme er bygget 4 nye Fartøier, tilsammen af 363½ Commercelæsters Drægtighed, af hvilke Interessentskabet selv har beholdt det ene, nemlig den ovennævnte Skonnert, der gaaer i Fragtfart. De øvrige ere affatte til Stavanger, Bergen og Nalesund. Alle disse Fartøier roses særdeles meget og skulle endogsaa have tiltrukket sig Opmærksomhed i Udlandet, ligesom Skibsbygmesteren, Jensen, erkjendes for at være en praktisk dygtig og theoretisk dannet Mand. Dette Skibsværft beskæftiger stadigen nogle og tyve Arbeidere og har ikke blot derved og ved de leverede Fartøier stiftet meget Gavn, men ogsaa derved, at det har givet de Landmænd, der eie Skov, Anledning til Afsetning af Træmaterialier, for hvilke ellers vanskelig nogen Penge kunde reises.

§ 6.

Jordbruget.

Kjøbstaden ligger paa Gaarden Refnæs og Moldegaard's Grund. Moldegaard eies nu af

en kyndig og driftig Mand, som med Iver tager sig af denne fortrinlige Eiendoms Herligheder og stadigen sysselsætter adskillige Arbeidsfolk. Gaarden Refnæs derimod drives mindre godt, skjønt maafee vel bedre end Mængden af Eiendommene i Landdistrictet. Forskjellige smaae Jordstykker af begge Gaarde paa Byens Grund ere bortfæstede til Indvaanere af Byen.

Creaturholdet har tiltaget.

Smidlertid er det en Selvsølge, at Producterne af disse Landeiendomme ikke ere tilstrækkelige for Byens Behov, medens de dog i en ikke ubetydelig Grad formindskede Quantiteten af, hvad der ellers maatte indføres fra Landet.

Moldegaard har en betydelig Have; men, om den giver noget væsentligt Udbytte, er mig ikke bekjendt. Forøvrigt kan Have dyrkningen i Molde ikke komme i nogen Betragtning.

§ 7.

Om Tilstanden i Almindelighed.

Med Hensyn til Velstanden er jeg enig med Byfogden i, at den omtrent staaer paa samme Punct som forhen; men jeg troer dog, at den begynder at udbrede sig til Flere, og at Byen forsaavidt ogsaa i denne Henseende er gaaet noget fremad.

Dette har efter min Mening sin væsentlige Grund i den forandrede Retning af Byens Virksomhed, som jeg har omtalt ovenfor under Artikelen om Handel, Skibsfart, Fabrikdrift, Skibsbyggeri og Jordbrug, og tildeels i Formindskelsen af Concurrencen blandt de Næringsdrivende, blandt hvilke man finder, at der i alle Borgerclasser har fundet nogen og blandt de Handlende temmelig betydelig Afgang Sted.

Tjenestelønnen for en Karl er 20 a 30 Epd. aarlig og for en Pige 10 a 12 Epd. Den almindelige Dagløn for en Karl har om Sommeren været 32 a 36 β og om Vinteren 24 a 28 β samt for en Qvinde om Sommeren 20 β og om Vinteren 16 β .

Arbeidsclassen har ikke savnet Arbeide, naar den har villet have saadant; men der er iblandt dem upaatvovligt Adskillige, som hellere ville gaae ledige end søge om Arbeide for billig Betaling.

Jeg troer ikke heller, at Antallet er tilstrækkeligt for Byens Behov; thi det viser sig, at fremmede Arbeidere, som søge hertil f. Ex. fra Gudbrandsdalen strax erholde Beskjæftigelse.

Suuskikden er ikke af Betydning, men dog upaaklagelig; og et Par Røner af Borgerclassen har af Fogderiets Landhuusholdningssekskab,

til hvis Birketreds ogsaa Molde By horer, erholdt Præmier for Bævning og deslige.

Af Bete oplyser Byfogdens Indberetning, at Byen har en Strækning af omtrent $\frac{3}{4}$ Mill, hvoraf dog Hovedgaden indtager en Længde af 1,356 Alen. Efter hvad Byfogden oplyser, er der nu Udfigt til at Byens Hovedgade efterhaanden kan blive steensat.

Molde er vel forsynet med Skoler. Den her i 1831 etablerede Middelskole er i Periodens Løb udvidet til en fuldstændig Middels- og Realskole med 1 Rector, 3 Adjuncter og 1 Timelærer, og i det første Skoleaar efter dens Omdannelse var Disciplenes Antal strax omtrent 30. Byen bidrager dertil 200 Spd. aarlig foruden Localt, og maa desuden gjøre yderligere Tilskud, forsaavidt Skolepengene ikke opløbe til det paaregnede Beløb.

Foruden denne Skole har Byen en almindelig Skole, hvormed har været forenet et Skolelærerseminarium. Desuden haves en Søndagskole, bestemt især til videre Uddannelse, saavidt Etedets Leilighed tillader, af Haandværksdrengene.

Molde Byes Sparebank havde ved Periodens Udgang en Capital af 29,021 Spd. 80 ϕ , hvoraf Banken selv eiede 5,828 Spd. 73 ϕ .

Byens Havnecasse eier en Capital af 4,367 Spd. 76 ϕ .

Bygningsloven har været særdeles velgjørende for Molde, idet den har afhjulpet den overordentlige Usikkerhed med Hensyn til Skorstene og Ildsteder, som før fandt Eted.

Communens Gjæld er formindsket til 2,500 Spd., men Budgettet er i Stigende. Imidlertid har der ikke hidtil været hørt nogen Klage over Udredelserne, og jeg troer, at Byens Kræfter i Virkeligheden ere stegne i den Grad, at Udredelserne for Mængden nu er mindre trykkende, end de forhen have været. Skatteydernes Antal sees ogsaa at være betydelig forøget, nemlig fra 234 til 355 Individier.

Efter alle disse Data, hvortil endnu kommer, at Assurance-summen af Byens Huse, uagtet den temmelig skarpe Omtaration i 1847, findes at være steget med 12 pSt., nemlig til 158,330 Spd., - kan jeg ikke være nogen Tvivl om at Kjøbstaden Molde i den forløbne Periode har lagt Grunden til en bedre Fremtid. Jeg finder imidlertid, at jeg ikke pligtmæssig kan undlade ved denne Leilighed at udtale mig om, at man kun i ringe

thinglæst Gjældsbreve og Eksteudlæg m. m.	152	for	62,273	Spd.	71 $\frac{1}{2}$ ϕ .
aflyst Do. Do.	76	=	11,292	—	58 =
af faste Eiendomme afhændet	47	=	28,802	—	" =
afholdte Executioner og Udpantninger	487	=	2,970	—	50 =

Grad kan tilskrive Byens egen Communebestyrelse dette Resultat. Thi denne kan ikke siges at have været god, uagtet den tilvisse ikke har manglet paa Retsindighed.

Men mange Beslutninger have vidnet om, at man har været Frygt for at binde sig selv ved Regelmæssighed, ligesom og om at der har manglet paa Omtanke og Planmæssighed.

Forbedringerne ere derimod, forsaavidt de ikke have været aldeles uafhængige af Communen fornemmeligen at tilskrive en lidt efter lidt tiltagende større Oplysning hos enkelte af Byens Handlende, som efterhaanden har udbredt sig saaledes, at der ved Femaaersperiodens Slutning er aabnet Udfigt til, at ogsaa Communebestyrelsen for Eftertiden vil blive bedre. I en væsentlig Grad kan man vel ogsaa antage, at det af Byfogden omhandlede Selskab for Molde Byes Bel har bidraget hertil. Dette Selskab, som nu bestaaer af 40 af Byens meest oplyste Indbaanere, har naturligtvis ved de hyppige Meningsudvekslinger i de afværende Bestyrelser og Generalforsamlingerne maattet bidrage til at vække Ideerne og at fremkalde Eftertanke om en mere planmæssig Ordning af Byens Anliggender.

Det er ogsaa, som Byfogden bemærker, Tilfældet, at man saagodtsom ene og alene kan takke Byelskabet for Anskaffelsen af et Båndspring midt i Byen, for Søndagskolens Oprettelse, for Oparbejdelse eller Istandsættelse af nogle Beistykker ovenfor Byen og for den Udfigt, som der nu er til at faae istandsat Byens væsentligste Gadestrækninger, en Foranstaltning, som i længere Tid høiligen har været paatrævet af flere Hensyn og ikke mindst for Sundhedspolitiets Skyld. Dette Selskabs Pengeresourcer indskrænke sig derhos ikke blot til det af Byfogden omhandlede Contingentbeløb 27 Spd. 72 ϕ , men der er ogsaa tilfaldet samme en aarlig Indtægt af 10 Spd. ved et Legat fra afdøde Apotheker Nas, som er sikret i en fast Eiendom ligesom Communen tilskyder 15 Spd. til Udgiftern ved Søndagskolen og desuden har det Krav paa Medvirkning af Fogderiets Landhuusholdningselskab, saaledes at dets Existentis og dets kraftige Indgriben i en saa liden Birketreds som Kjøbstaden Molde's Anliggender, er temmelig sikret.

Efter vedkommende Tabeller er der i Femaaersperioden:

c. Aalesund.

§ 1.

Handel og Skibsfart.

Ved Lov af 13de April 1848 fik dette Sted Kjøbstadrettigheder. Stedet er fremdeles gaaet fremad, om end i de sidste Aaar ikke saa raskt paa Grund af de forstyrrede Handels- og Pengesforholde, som have virket paa det hele Rige.

I Aaret 1845 var Folkemængden 1,157. I Aaret 1850 antages den at maatte have været omtrent 1,500, saasom det viste sig, at den kunde sende 3 Valgmænd til Valgforsamlingen i Forening med Molde.

Stedet tæller 54 Handlende med 29 Betjente, 3 Høkere, 8 Værtshuusholdere, 9 Skippere, hvoraf dog 4 ere bosatte udenfor Byen.

Lørfist.		Klipfist.		Silb.		Rogn.		Tran.	
Bog.		Bog.		Lønder.		Lønder.		Lønder.	
1846	2,708 ² / ₃	136,060		255 ³ / ₄	2,070 ¹ / ₂	2,444			
1847	2,334	125,813 ¹ / ₂		2,903 ³ / ₄	2,816	1,812			
1848	8,877	156,476		2,452	3,676 ¹ / ₄	1,419 ⁷ / ₁₀			
1849	13,980	157,500 ¹ / ₂		2,714 ¹ / ₄	1,147	471			
1850	4,794 ¹ / ₃	158,034 ³ / ₄		1,933 ¹ / ₂	2,073	1,222 ¹ / ₂			

Heraf sees altsaa, at Byens Virksomhed fremdeles har været i Tiltagende.

Antallet af Fartøier, som horte hjemme i Tolddistrictet var under 31te Decbr. 1850 efter Toldkammerets Opgave 70, drægtige 782 Commercelæster, hvoraf dog blot 22 horte hjemme i Aalesund, drægtige 342 Commercelæster.

Heraf synes at fremgaae, at Byens Handelsflaade er formindsket.

§ 2.

Haandværksdrift.

Haandværkernes oeconomiske Aaar har forbedret sig, og Grunden dertil maa væsentligt søges i, at Antallet af Haandværkere nu staaer i et mere passende Forhold til Stedets og Omegnens Behov, end tidligere. Som ovenfor bemærket, er nemlig Antallet nu blot 47 Mestere med 13 Svende og 36 Dreng. Flere af Haandværkerne ere meget duelige.

Bergværksdrift findes ikke.

Skibsbyggeri finder ikke Sted. Dog er et Slupfartoi paa 16 Læsters Drægtighed i Periodens Løb bygget i Aalesund.

Fabriker. Der haves et Garveri.

§ 3.

Jordbruget.

Man lægger næsten alene Vind paa Opdyrk-

De Skatthyndendes Antal er 292, altsaa 14 flere end i 1845. Haandværkernes Antal udgjor 47 med 13 Svende og 36 Dreng. Mesternes saavel som Svendenes Antal er altsaa vel formindsket betydeligt siden 1845, ved hvis Udgang der var 86 Haandværkere med 141 Svende og Dreng; men dette er ikke til nogen Skade, da Byen alligevel har fuldkommen nok til Behovet.

I Periodens Løb har Almuen og Landhandlerne i tiltagende Grad affat deres Producter til Aalesund isledetfor, som endnu i den foregaaende Periode fandt Sted, for en meget betydelig Deel at føre dem til Bergen, Molde, Christiansfund og Trondhjem.

Af efternævnte Varer er i Periodens Løb udført til Udlandet:

ning af England. Der avles ubetydeligt af Havre, Byg og Poteter. Af Havefrugter haves heller ikke betydeligt.

Paa Stedet fødes 8 Heste, 63 a 64 Køer og 26 Emaafæ.

Beivæsenet har nu en lønnet Veilinspecteur Veien og Gaderne, samtlige farbare for Hjulredskaber, indeholde en Veilængde af 8,000 Alen.

§ 4.

Om Byens Tilstand i Almindelighed.

Med Hensyn til Byens Velstand antager jeg, at den vedblev at forbedre sig indtil Aaret 1847; men fra den Tid have forskjellige Omstændigheder bevirket nogen Standsning og tilsidst maafee ogsaa Tilbagegang, som Byfogden synes at antage.

Det er vanskeligt af den Søndmørske Lørfistformedelst dens Kjøbsfuldhed at udbringe saadan fortrinlig og holdbar Vare, som den Christiansfundske Klipfist, og, da Christiansfunds Udførsel i Femaarsperioden betydelig steg, saa maatte det falde vanskeligt for Aalesund med nogen Fordeel at concurrere i denne Green.

I 1847 indtraf det første mislige Aar for Sandalmuen. 1848 var ogsaa et maadeligt og 1849 som oftere bemærket, meget uheldigt. Dette

maatte have Indflydelse paa Almuernes Evne til at forsyne sig fra Kjøbstaden, især da Jordbruget i Søndmøre staaer paa et lavere Trin end Jordbruget i Nordmøre.

Hertil kom endelig de mindre heldige Fiskerier i 1849 og 1850, hvori en stor Deel af Aalesunds Indvaanere umiddelbar tage Deel.

Til alle disse uheldige Omstændigheder, der for Aalesunds Bedkommende have virket stærkere, end for Christiansfund, komme endelig de uheldige spanske Soldatser, der paa en fordærlig Maade virkede tilbage paa Prisen for den Søndmørske Klipfisk, hvoraf Følgen var, at den Fordeel, som en Kjøbstad naturligen trækker af sit Opland, yderligere maatte formindskes.

Men uagtet alt dette troer jeg dog ikke, at Tilbagegangen har været af nogen særdeles Betydning; thi der er i Aalesund adskillige deels

thinglæst Gjældsbreve og Skifteudlæg	148½ for 60,815 Spd.	100½ §.
afløste Do. Do.	29 - 10,777 —	27½ -
afhændet faste Eiendomme	31½ - 23,036 —	30 -

Angaaende Executioner og Udpantninger haves ingen Oplysning, cfr. Vespøgdens Forklaring derom.

Byens egentlige Havn er meget for liden

rige, deels formuende Mænd og man seer af Communebestyrelsens Forhandlinger, at der arbeides med al den Iver, der kan fordres, paa Fremskridt i flere Retninger, ligesom at der aldrig mangle Penge, men at Byen tværtimod kan opsamle Pengemidler til fremtidige Behov af Kirke, Raadhuus o. s. v. ligesom der aarliggen anvendes ikke ubetydeligt til at forberede en Plan for Byens Bebyggelse, til at forbedre den indre Communication ved kostbare Minerings- og Muringarbejder, og til Forbedring af Brandvæsens-Redskaberne.

Tjenestelønnen er omtrent som forhen 20 Spd. aarlig for en Tjenestekarl og 6 a 8 Spd. for en Pige.

Efter vedkommende Tabeller fra Sørenskriveren i Nordre Søndmøre erfares, at der i Fem-aarsperioden er:

og det er ogsaa under Overveelse at opføre en Havnedæmning, hvorved den kan gøres rummeligere og hvortil Havnecasen allerede har opsamlet en Capital af 7 a 8,000 Spd.

§ 5.

Fra Aalesund til Bergen er nu efter Styksroute over Ørstoug og Sundelven	34½ Mlle.
— — — Christiania efter almindeligt benyttede Route	47½ —
— — — Trondhjem	25½ —

Postvoien er i alle disse Retninger noget længere.

C.

Om Foranstaltninger, som ere trufne eller som attraaes til hele Amtsdistrictets Gavn.

I Periodens Løb maa blandt de Foranstaltninger, som særskilt ere trufne til Districtets Lær, nupaatvivleligt Aalesunds Ophøielse til Kjøbstad og Molde Middelskoles Udvidelse til en fuldstændig Middels- og Realskole sættes øverst. Selv i den usuldfomne Stilling, hvori denne Skole før stod, havde den sjelden under 20 Disciple, uagtet den paa ingen Maade svarede til Forældrenes Forventninger; men aldrig saa snart var det fornødne Lærerpersonale efter den nye Plan deels udnævnt og deels constitueret, forend den begyndte det nye Skolecurfus fra Juli 1850 med over 30 Elever, rigtignok meest fra Molde, men ogsaa fra forskjellige Districter udenfor sam-

me, hvoriblandt navnlig Aalesund og i dette Dilett erfarer jeg, at der er 34 Disciple, hvorblandt ogsaa een fra Christiansfund.

Men efter min Overbeviisning er denne Søgning kun en Deel af, hvad den vilde blive, naar Skolen udvides til en fuldstændig lærd og real Skole med Dimissionsret.

I Postvæsenet er deels efter naadigste Resolutioner og deels efter Forsøininger af det kongelige Indre-Departement adskillige Foranstaltninger trufne ved Antagelse af bevæbnede Postførere, — ved directe Postgang til Aalesund, ved nye Viposters Oprettelse til Næssets Præstegjæld i Romsdal samt til Halse og Nare i Nordmøre,

hvilke Foranstaltninger alle ere til uberegnelig Gavn for Districtet; men der behøves endnu en dobbelt ugentlig Postgang fra Alesund til Søndre Søndmøre istedetfor den enkelte, som der nu er, og desuden forskjellige andre Bivoster og det saavel til Justitiens og Politiets vedbørlige Paandhøvelse som især til Næringsveienes Ophjælpning.

Fremdeles behøves der en betydelig Udvidelse af Hovedveivæsenet, hvorom det ovenfor omfattede Forhold mellem Hoved- og Bygdeveie i Districtet formeentlig bærer talsende Vidnesbyrd, idet Længden af Hovedveiene neppe udgjøre $\frac{1}{4}$ Deel.

Amtsformandskabet har ogsaa anmodet mig om at meddele Betænkning og Forslag i saa Henseende; men det er aldeles usandsynligt, at Amtsgemeinden i den nærmeste Fremtid vil faae Midler til paa egen Bekostning at bestride de dermed forbundne Udgifter; thi dersom noget virkelig Nyttigt skal udrettes, maa det støttes til en iøvrigt ikke meget kostbar Forandring af Hovedveiene i Romsdals Thinglag, der meget vel kunde udføres saaledes, at man fik sammenhængende Landvertsforbindelse mellem Indlandet og de frugtbare og skjønne Egne omkring Isfjorden og Rodvenfjorden, hvilken sidste Fjord saa at sige ligger lige i Centrum af Amtsdistrictet, — og desuden til en Vej fra Søndmøre over Lomb til Sells Anner i Baage Præstegjeld. Det vil ogsaa bemærkes, at et Par af Sognepræsterne have udtalt sig i sidstnævnte Retning, og for Alesund, som for hele Søndmøres Fogderi og Nordfjord, vil et saadant Betanlæg være af høieste Bigtighed.

I hele Amtsdistrictet er der mangfoldige Egne, rige paa Næringsmidler, men den isolerede Tilstand, hvori de befindes i Forhold til Indlandet, er til Hindrer for at disse Hjælpemidler kunne benyttes, og de naturlige Kræfter komme til Udvikling.

En anden Mangel, hvorunder Amtsdistrictet lider, er en høist principløs Inddeling.

Selve Amtet bestaaer af 2de Hoveddele, der ere adskilte saavel ved naturlige Forholde (en Hovedarm af Fjeldstrækningen Dovre) som ved Indvaanernes Character, Sæder og Levemaade. Den nordlige Deel, nemlig Nordmøres Fog-

deri, har i Interesser lidet eller intet tilfælles med den sydlige, bestaaende af Romsdals og Søndmøres Fogderi.

Ligesom jeg derfor tidligere har oplyst, at Forretningerne for Amtmanden her i Districtet ere altfor mange til forsvarligen at kunne røgtes af een Mand, saaledes grændser det ogsaa til Umulighed, at Amtmanden med den bedste Villie tilbørligen kan sørge for enhver af disse Hoveddeles Interesser.

Men næsten endnu værre forholder det sig med den geistlige Inddeling. Den er fra den ene Ende af Amtsdistrictet til den anden saadant, at det næsten seer ud, som om man har lagt an paa at udfinde en Inddeling saa urimelig som muligt. Dette har naturligviis ikke været Tilfældet. Det Bestaaende er naturligviis lidt efter lidt indført, saaledes som man har anseet det rigtigst og bedst; men Sagen er, at Forholdene siden have forandret sig tilfaldt, især ved Væsvæsenets Udvikling. Følgen heraf er, at de specielle Dele af de forskjellige Districter idelig søge at affondre sig fra andre Dele af det selvsamme specielle District i den Grad, at det næsten har seet ud, som om man har villet have ligesaa mange Fattigbestyrelser som Sogne.

Der er i de sidstforløbne 10 Aar rigtignok foregaaet en Forandring i et Præstegjelds Inddeling, som man haabede skulde lede til videre Følger.

Veds Præstegjeld i Romsdals Fogderi blev nemlig deelt i 2 Præstegjælde; men ligesom ingen af disse Dele, i al Fald ikke det nye Veds Præstegjeld, fik de naturlige Grændser, som der var Anledning til at skaffe det, saaledes har senere hen ethvert Forsøg til at bewirke lignende Forandringer strandet paa forudfattede Meninger om aldeles underordnede Gjenstande; og dette vil rimeligviis fremdeles blive Tilfældet, saalange det skal ansees for en afgjort Sag, at saadanne forudfattede Meninger om underordnede Gjenstande skulde være ubetingede Hindringer for Udførelsen af det Hverv, som dog rimeligviis maa erkjendes at vedkomme Statsstyrelsen, nemlig at sørge for, at de specielle Dele samles eller adskilles i Overeensstemmelse med deres Beliggenhed og øvrige naturlige Forhold.

Molde den 19de December 1851.

Underdanigst

G. Thesen.